

Motion till riksdagen 2021/22:3225

av **Ola Johansson m.fl. (C)**

Bostäder och grönt samhällsbyggande

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheterna att förändra fastigheters verksamhetsyfte och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att identifiera nödvändiga reformer när det gäller samhällsbyggnad i syfte att öka beredskapen inför framtida krissituationer och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kartläggning och översyn av myndighetskrav som påverkar byggandet i syfte att fler bostäder ska byggas och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra nödvändiga reformer till följd av utredningen om modernare byggregler och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kommunal försöksverksamhet och möjligheten att peka ut innovationsytor där avsteg från gällande byggregler är tillåtna och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utvidgad regionplanering och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjliggöra för andra aktörer att utföra delar av det som i dag är Lantmäteriets arbetsuppgifter och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra det lättare för kommuner att inrätta kommunala lantmäterier och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommunal samverkan om lantmäteriverksamhet bör tillåtas och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en maximal handläggningstid vid överklaganden och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att begränsa sakägarkretsen vid överklaganden och tillkännager detta för regeringen.

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda införandet av en avgift för överklagande och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förenkla byggprocesser genom att upplåta geodata åt bygg- och fastighetsföretag och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att främja helt digitala processer för såväl planering som plangenomförande och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna att nå målsättningen att tillgängliggöra nationella geodata och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att underlätta bostadsbyggande genom att riksintressena preciseras så att mindre arealer omfattas och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den översyn av riksintressen som genomförts under ledning av Boverket bör följas upp och leda till konkret handling och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att riksintressena återkommande bör aktualiseras samt att en solnedgångsklausul för riksintressen bör införas och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kommunalt instiftade naturreservat och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en noggrann avvägning mellan behovet av bostäder och produktiv jordbruksmark och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utöka arean för komplementbostadshus till 40 kvadratmeter och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att de s.k. Attefallsreglerna justeras så att endast bygganmälan krävs också vid installation av takfönster, i likhet med vad som gäller för takkupor, och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om dialog mellan det offentliga och branschen i jämställdhetsfrågor och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om jämställd samhällsbyggnad och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn kring hur företag som driver ett aktivt värdegrundsarbete kan premieras och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fortsätta arbetet med att se över nedskrivningsreglerna i syfte att finna lösningar som underlättar bostadsbyggande i hela landet, och att en utredning bör tillsättas för att föreslå lämpliga förändringar i årsredovisningslagen, och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att de statliga kreditgarantierna bör riktas tydligare mot svaga marknader och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Boverket vid handläggning av de statliga kreditgarantierna ska beakta varierande fastighetsvärden på svaga marknader och tillkännager detta för regeringen.

29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förbättrad information och rådgivning kring de statliga kreditgarantierna och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheter att bilda gemensamma bostadsrättsföreningar på olika fastigheter och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ersätta bygglov med anmälningsplikt utanför detaljplanelagt område och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avskaffa kraven på bygglov för glampingtält, husvagnar, husbilar och villavagnar och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda ett slopande av fastighetsavgiften de första fem åren riktat till den som för permanentboende tar över en byggnad som inte används och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av hur kommuner på ett rimligt sätt kan ges möjlighet att förvärva vanvårdade fastigheter och tillkännager detta för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om proportionalitet när det gäller bedömningen av bostadsbyggande i Sveriges landsbygder och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att undersöka möjligheten till en lägre avstyckningsavgift om den fastighet som bildas understiger ett visst värde och tillkännager detta för regeringen.
37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett enkelt och enhetligt kulturskydd för fastigheter i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att taktytor bör betraktas som en strategisk resurs för energiproduktion, dagvattenhantering samt ekosystemtjänster och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fler insatser för att öka byggandet i trä och tillkännager detta för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en långsiktig strategi för att säkra förutsättningarna för en cementindustri i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om återbruk och återvinning av byggmaterial och tillkännager detta för regeringen.
42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om mätning av radon, exempelvis i samband med obligatorisk ventilationskontroll, och tillkännager detta för regeringen.
43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för ett effektivt system för ekologisk kompensation som bidrar till biologisk mångfald och ekosystemtjänster vid nyexploatering och tillkännager detta för regeringen.
44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tydligare integrera åtgärder för att stärka den biologiska mångfalden i stadsplaneringen och tillkännager detta för regeringen.
45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hållbar va-infrastruktur och tillkännager detta för regeringen.

46. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda olika lösningar och incitamentsstrukturer som gör det mer lönsamt, kostnadseffektivt och eftersträvansvärt att samverka kring va över kommungränser och tillkännager detta för regeringen.
47. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alternativa lösningar till tvångsanslutningar till det kommunala va-systemet bör ses över och tillkännager detta för regeringen.
48. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regelverken för åtgärder i enskilda avlopp bör ses över för att skapa större flexibilitet och ett större fokus på miljönyttan och tillkännager detta för regeringen.
49. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ej likställa industri- och trafikbuller med ljud från exempelvis skolor och idrottsaktiviteter och tillkännager detta för regeringen.
50. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om modernisering av samtliga bullerregler, bl.a. genom att bullernivåer mäts och värderas innanför fasad i syfte att stimulera användning och utveckling av nya tekniska lösningar, och tillkännager detta för regeringen.
51. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla den nationella bullersamordningen och ta fasta på tekniska framsteg och tillkännager detta för regeringen.
52. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att grundligt se över strandskyddslagstiftningen i syfte att differentiera den med hänsyn till att tillgång till sjöar och stränder, befolkningstäthet och exploateringsstryck varierar i landet och tillkännager detta för regeringen.
53. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra det lättare att få bygga strandnära och skapa bättre förutsättningar för bostäder, besöksnäringen och gröna näringsverksamheter och tillkännager detta för regeringen.
54. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka det lokala inflytandet och medbestämmandet i frågor som rör utveckling i områden som i dag omfattas av strandskyddet och tillkännager detta för regeringen.
55. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att upphäva det generella strandskyddet vid små insjöar och mindre vattendrag och tillkännager detta för regeringen.
56. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att upphäva strandskyddet vid anlagda vatten som har skapats efter 1975 samt nya anlagda vatten som uppkommer efter de nya strandskyddsreglernas ikraftträdande och tillkännager detta för regeringen.
57. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att länsstyrelserna inte ska ha möjlighet att ändra tidigare förordningar och beslut om strandskyddets omfattning och tillkännager detta för regeringen.
58. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för ytterligare förtydliganden kring vad som ska gälla för redan ianspråktagen mark samt strandskyddets upphävande vid ändring av detaljplaner och tillkännager detta för regeringen.
59. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att landsbygdsområden automatiskt ersätter tidigare LIS-områden samt att strandskyddet upphävs av länsstyrelserna ifall de tre kriterierna för landsbygdsområden uppfylls och tillkännager detta för regeringen.

60. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kriterierna för landsbygdsområden bör definieras och preciseras mer tydligt och tillkännager detta för regeringen.
61. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge kommuner möjligheten att införa landsbygdsområden genom de kommunala översiktsplanerna och tillkännager detta för regeringen.
62. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utöka de särskilda skälen för dispens i landsbygdsområden och tillkännager detta för regeringen.
63. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det ska bli lättare att vidta klimatanpassningsåtgärder i strandnära områden och tillkännager detta för regeringen.
64. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skapa bättre förutsättningar för en ökad och mer effektiv tillsyn från myndigheternas sida och tillkännager detta för regeringen.
65. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en ny och kort utredning som ser över undantagen för de areella näringarna i strandskyddslagstiftningen och tillkännager detta för regeringen.
66. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en kontrollstation fem år efter att de nya strandskyddsreglerna träder i kraft samt att denna sker i form av en utvärdering likt den tidigare strandskyddsdelegationen och tillkännager detta för regeringen.
67. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att länsstyrelserna bör få i regeringsuppdrag att inom två år digitalisera uppgifter om strandskyddets omfattning i respektive län och tillkännager detta för regeringen.
68. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att strandskyddet i vissa fall kan stärkas om ett område redan har en hög exploateringsgrad och efterfrågan på mark för bebyggelse är stor, samt i vissa vattenområden av särskild betydelse för växt- och djurlivet, och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Byggandets förutsättningar sätter på många sätt ramarna för människors liv och vardag. Tak och väggar, spår och vägar, grönområden och mark som kan exploateras är viktiga resurser i ett modernt välfungerande samhälle. Ekonomiska realiteter, naturens lagar och rättsstatens principer ställer tydliga krav på samhällsbyggandet. Klimatomställningen måste fortgå. Samhället måste rustas för kriser och katastrofer. Samhällsutmaningar som integration, demografi liksom social och regional klyvning måste hanteras.

Behovet av bostäder är stort. Enligt Boverket rapporterar 207 av Sveriges 290 kommuner att de i dagsläget har underskott på bostäder i någon form. Även om antalet kommuner som rapporterar underskott har minskat de senaste åren är det tydligt att fler bostäder behöver byggas. Det befintliga bostadsbeståndet måste dessutom nyttjas mer effektivt. Samtidigt behövs medvetenhet om att förutsättningarna för bostadsbyggandet och skapandet av bra boendemiljöer skiljer sig åt i olika delar av landet. En hållbar bostadspolitik måste utgå från lokala förutsättningar, samtidigt som den ska vara anpassad till de övergripande samhällsutmaningar vi står inför.

För att minska underskottet av bostäder behöver alla goda krafter hjälpas åt. Stat, kommuner, regioner, företag, organisationer med flera, kan bidra till att skapa en bättre fungerande bostadsmarknad i Sverige. Ofta förs debatten om en del av bostadspolitiken i taget. En åtgärd löser inte alla problem och alla måste vara beredda att bryta med invanda föreställningar. För att hela bostadsmarknaden ska fungera på bästa sätt behöver myndigheter, kommuner, banker, näringsliv, politiker och alla övriga aktörer som är delaktiga i samhällsbyggandet samspela. Grunden är att skapa rätt förutsättningar för att den som söker någonstans att bo snabbt ska kunna få tag på en bostad. Att den som har en bostad tryggt ska kunna bo kvar. Och att den som saknar tak över huvudet ska kunna erbjudas någonstans att bo.

Med långa köer in på bostadsmarknaden behöver också användandet av befintlig bebyggelse kunna förändras så att byggnader som uppförts för andra syften än bostäder kan omvandlas efter dagens behov. Inte minst kommer behovet av omvandling av byggnaders användningsområde sannolikt öka som en effekt av covid-19-pandemin. Kommunerna skulle kunna bidra till detta om lagen gav dem större möjligheter att i detaljplan ändra byggnaders syfte. På så vis kan verksamhetslokaler bli till nya bostäder. Detta kan också sänka risken för att byggnader står tomma, till exempel när verksamheter flyttat till annan ort eller lokalen av andra orsaker inte längre efterfrågas för sitt ursprungliga syfte. Denna fråga bör därför utredas.

Samhällsbyggande till skydd mot kriser

Under 2020 och 2021 har Sverige liksom resten av världen drabbats av covid-19-pandemin. Samhället har drabbats såväl av sjukdomen som av den ekonomiska kris som följde i virusets spår. På kort tid blev det mycket tydligt hur viktigt det är med ett samhällsbygge som är robust och som kan hantera kriser. Behoven av att kunna lagra matvaror för att klara en tid i isolering har tydliggjorts. Nödvändigheten av bredbandsutbyggnad för att ge människor i hela landet en möjlighet att arbeta hemifrån har blivit uppenbar. När människor avrått från att använda kollektivtrafik har det också visat sig hur viktigt det är med ett samspel av olika transportslag för att människor ska kunna ta sig från punkt A till punkt B, också i kristider.

Pandemin innebär att vi behöver dra lärdomar hur vi bedriver samhällsplaneringen nu och i framtiden. Dels för att klara kriser som liknar denna. Men krisberedskapen måste också utformas utifrån antagandet att nästa kris kan vara av en helt annan natur. Det kan handla om en annan typ av smitta, eller helt andra händelser som påverkar Sverige och omvärlden. Extremväder, översvämningar, bränder och nya sjukdomar är omedelbara följder av klimatförändringarna som redan påverkar oss. Händelser som kan leda till brist på vatten och livsmedel, eller orsaka störningar i elförsörjning och annan samhällsviktig infrastruktur. Behoven av lagringsutrymmen för livsmedel, tillgången till uppkoppling och mobilitet är exempel på sådant som måste vägas in i arbetet för att stärka Sveriges krisberedskap. Det kan handla om att skapa nya standarder för exempelvis bredband i bostäder. Det kan handla om hur man undviker att göra bostadsområden beroende av enbart ett transportslag. Men det kan också vara att minimera risken för att smitta kan spridas i samhället. Vatten- och avloppslösningar kan bli mer motståndskraftiga om inte alla hushåll ansluts till gemensamma kommunala vattentjänster. Med mer decentraliserade lösningar kan krishantering i vissa fall underlättas. Att underlätta för byggnation också utanför detaljplanelagt område eller huvudorten kan bidra till minskad sårbarhet totalt sett.

Möjligheten att ändra planbestämmelser och upphäva bygglovskrav har också visat sig viktig i kris. Här bör gällande lagstiftning och regelverk ses över. Kopplat till den ekonomiska krisen är det också viktigt att belysa möjligheten att kunna ändra fastigheters och byggnaders verksamhetssyfte. Behovet av bostäder är alltså stort, i ett läge där exempelvis hotellnäringen får stora svårigheter kan fastigheter som står tomma lättare omvandlas till bostäder.

Sammanfattningsvis är det av största vikt att en översyn görs av frågor som rör samhällsbyggnadsfrågor och krishantering för att identifiera nödvändiga reformer som kan öka beredskapen för nutida klimatförändringar och framtida krissituationer.

Underlätta nybyggnation

För att råda bot på bostadsbristen och öka antalet tillgängliga bostäder behövs ett fortsatt arbete med att undanröja hindren för nybyggnation. De myndighetskrav som styr byggandet syftar vart och ett så gott som alltid till att den svenska bostadsmarknaden ska kunna erbjuda trygga och säkra boenden till god kvalitet. Det är bra. Men kraven måste också ses i ett vidare perspektiv. Hur blir den helhet som de tillsammans bildar? Med ett lapptäcke av regelverk tenderar vi att få ett svåröverblickbart system med långdragna och komplicerade processer.

För att det ska vara möjligt för berörda aktörer och privatpersoner att navigera bland de regler och system som omger bostadsmarknaden är det viktigt med tydlighet kring vad som gäller och att myndighetskraven inte leder till onödiga hinder för nyproduktionen. Exempelvis måste det vara möjligt också för mindre aktörer att göra sig gällande på byggmarknaden. En kartläggning och översyn av de myndighetskrav som påverkar byggandet bör därför genomföras. Liksom en översyn av kraven för bostäder av en mer tillfällig karaktär, såsom studentbostäder eller co-living. Syftet ska vara att fler bostäder byggs.

För ett drygt år sedan presenterades slutsatserna från utredningen som gjorts av Kommittén för modernare byggregler (SOU 2019:68). I utredningen presenteras en lång rad förslag som på olika sätt kan underlätta byggandet. Vi kan konstatera att utredningen i stora delar mottagits positivt och Centerpartiet anser därför att det är viktigt att regeringen aktivt tar frågan vidare och lägger förslag på riksdagens bord som leder till att nödvändiga reformer genomförs.

Sveriges kommuner har planmonopol, och detta är något som Centerpartiet värnar. Det innebär att kommunerna i teorin har goda möjligheter att vara drivande ifråga om att utveckla och förenkla sina plan- och bygglovsprocesser. Planmonopolet erbjuder ett utrymme som kommunerna bör ges bättre förutsättningar att ta tillvara. Genom att låta kommuner testa olika lokalt anpassade modeller kan nya effektiva arbetssätt uppstå, som möjliggör kortare ledtider från idé till byggklar mark och färdiga hus. Därför föreslår Centerpartiet också införandet av kommunal försöksverksamhet för att förkorta och förenkla byggprocesser. För att ytterligare förenklingar och effektiviseringar av byggandet ska komma till stånd är det också viktigt att det finns utrymme för innovationer. Det bör därför finnas möjlighet att på vissa platser eller i samband med exempelvis bomässor och liknande att peka ut innovationsytor där avsteg från gällande byggregler är tillåtna. Detta kan skapa fler möjligheter för bostadsbolag, byggare och arkitekter att tänka nytt och pröva nya lösningar. Viktigt i samband med detta är att det också är tillåtet att låta människor bo i dessa bostäder så att de nya lösningarna kan prövas skarpt och möta verkliga behov. Denna typ av försök och innovationsytor kan spela stor roll i lands-

bygdskommuner där behovet för att pröva nya lösningar för att över huvud taget få nybyggnation till stånd är särskilt stort.

Den statliga nivån behöver stödja och uppmuntra kommunerna i planeringsarbetet. Det kan till exempel handla om att bidra med kunskap och erfarenheter. Inom detaljplanlagt område finns ofta mark som snabbt kan tas i anspråk för bostadsbyggande. Men många kommuner behöver goda exempel och erfarenheter av andra liknande projekt för att lyckas med detta. Samtidigt vet vi att olika modeller och arbetssätt för att samordna beslutsfattandet och påskynda förtätning och utveckling inom detaljplanlagt område har prövats och prövas återkommande runtom i landet. På motsvarande sätt kan kommuner, som har svårt att bebygga den mark som finns tillgänglig, behöva utveckla metoder att anvisa mark och sänka kostnaderna för byggherren. Här kan den statliga nivån fungera som smörjmedel för att en klok lösning från en kommun i norr kan gå på export till kommuner i söder, och vice versa. Det kan också finnas skäl för en översyn av plan- och byggförordningen i syfte att finna en rimligare balans vad gäller byggsanktionsavgifternas storlek.

En ökad regional samordning i planarbetet syftar till att peka ut hur användningen av mark- och vattenområden liksom riktlinjer för lokaliseringen av bebyggelse genomförs på ett sätt som gagnar regionen som helhet. Stockholms och Skåne län har av regeringen givits i uppdrag att utgöra regionplaneorgan och samordna i de fall då den fysiska miljön i två eller flera kommuner berörs. Arbetet i de båda regionerna bör utvärderas och regionplanering tillämpas i andra län och kommunalförbund där efterfrågan finns.

En annan faktor som påverkar byggandet är Lantmäteriets handläggningstider som är för långa. Det behövs effektiviseringar och liberaliseringar. En översyn bör därför göras i syfte att förenkla och modernisera de lagar och regler som styr lantmåteriverksamheten. Det måste till exempel bli möjligt för andra aktörer att ta över delar av det som i dag är Lantmäteriets ansvarsområden. Det behöver också bli lättare för kommuner att inrätta kommunala lantmäterier, dessutom bör kommunal samverkan om lantmåteriverksamhet tillåtas. På så sätt kan kostnaderna minskas och handläggningstiderna kortas.

Många och långa överklagandeprocesser leder också till att förlänga och försvåra byggprocesserna. Ibland ser vi också hur möjligheten att överklaga missbrukas i syfte att försvåra och försena. Detta är allvarligt i ett läge när behovet av bostäder är så stort som det är i dag. När detta sker är risken överhängande att byggherrarna hellre väljer att avstå från att bygga än invänta en utdragen rättsprocess.

När det gäller överklaganden bör en maximal handläggningstid införas. Sakägarkretsen vid ett överklagande bör begränsas. Effekterna av införandet av en avgift för den som överklagar beslut om bygglov och detaljplan bör utredas. Vi vill också stärka den enskildes rätt vid prövningar av bygglov genom omvänd bevisbörda så att ansvaret ligger hos myndigheten att kunna påvisa att ett ärende strider mot lagstiftningen.

Vid sidan av regelförenklingar och olika sätt att förbättra planprocesserna är det givetvis viktigt att på olika sätt skapa goda förutsättningar för en fungerande bostadsmarknad för alla upplåtelseformer. Hur hyressättning, kreditregler, bidragssystem och sociala skyddsnät utformas spelar roll också för byggandet. Målet måste vara en trygg bostadsmarknad för alla, såväl för de som bor i husen som för de som bygger och äger dem.

Digitaliserade planprocesser och öppna data

Samtidigt som det kommunala självbestämmandet är viktigt måste digitaliseringen av plan- och byggprocesserna fortgå. Det ökar möjligheterna att samordna regelverk och krav och leder till en effektivare och mindre kostnadsdrivande samhällsplanering.

Antalet antagna detaljplaner minskade med 18 procent år 2019 jämfört med nivån åren 2015–2018. Boverket har noterat att kommunernas plankontor sällan har tillräcklig kapacitet för att hantera både sitt strategiska utvecklingsarbete och för att ta fram nya detaljplaner. Centerpartiet har återkommande lyft frågan om införande av privat initiativrätt. Något som riksdagen nu också fattat beslut om. I och med beslutet om att införa privat initiativrätt blir det enklare för planintressenter att själva driva planprocesser. Rätt tillämpad kan denna reform innebära en välbehövlig avlastning för kommunernas planavdelningar samtidigt som förutsättningarna för nyproduktion av bostäder förbättras.

Trots att reglerna om privat initiativrätt börjat gälla saknar många kommuner utvecklade arbetsmetoder för att dels informera de nya möjligheterna, och dels underlätta för berörda intressenter. I många fall är också tillgången till öppna kommunala data begränsad.

Planprocesserna behöver effektiviseras och det behövs insatser för att minska kötiderna för beslut om byggrätt, bygglov och fastighetsbildning. Det räcker inte att försöka beta av den allt längre väntelistan. Landets kommuner måste se till att ökade resurser läggs på utveckling för att införa och tillämpa en helt digital process. Digitala planeringsunderlag måste effektivt kunna användas i efterföljande planprocess. Kommunerna har här stort ansvar i att främja den digitala planprocessen. Detta genom att tillgängliggöra öppna och avgiftsfria kommunala och statliga fastighets- och geodata samt digitalisera befintliga detaljplaner och allt övrigt planeringsunderlag och tillhandahålla dessa avgiftsfritt och öppet. De senaste åren har insatser på nationell nivå gjorts för att lägga grunden för att tekniskt möjliggöra en digitaliserad planering. Detta arbete behöver alltså fortsätta, och i detta bör öppna data vara en tydlig målsättning.

Tillgången till byggbar mark

En av de största utmaningarna för möjligheten att bygga mer är tillgången till byggbar mark. Det finns en lång rad begränsningar som gör att mark som skulle vara lämplig för bostadsbyggande i dag inte kan användas. Riksintressenas antal och utbredning är ett exempel på sådana begränsningar.

Riksintressen

Ungefär halva Sverige är i dag klassat som statligt riksintresse. Ofta är detta skydd befogat, men omfattningen är för stor och ingriper på ett orimligt sätt mot angelägna behov, exempelvis av bostadsbyggande. De myndigheter som identifierar var riksintressen finns har tenderat att vara oprecisa när dessa områden pekas ut. Det leder till att betydande områden skyddas utan att det egentligen skulle behövas mot bakgrund av de behov som finns. Därför måste en översyn och precisering av riksintressena fortgå så att mindre arealer omfattas. Det uppdrag om översyn av riksintressen som Boverket haft ansvar att leda måste därför följas upp och leda till konkret handling. Målet måste vara att riksintressena kan användas för att skydda viktiga verksamheter och områden, men utan att de onödigtvis hindrar nybyggnation.

För att riksintressena ska kunna uppfattas som mer legitima är det viktigt att de uppfyller sitt syfte. Till exempel bör ett riksintresseanspråk som regel vara till skydd för ett område som är av just nationellt intresse snarare än regionala angelägenheter. Ofta kan riksintressen också ifrågasättas då de omfattar befintliga anläggningar, medan skäl finns att de upprätthålls på mark som behöver reserveras för särskilt viktiga ändamål. Riksintressen bör i normalfallet heller inte användas för att skydda mark som redan är skyddad genom annan lagstiftning.

Det är också viktigt att riksintressena återkommande aktualiseras. Centerpartiet har därför bidragit till att krav nu ställs på detta. Helst vill vi se att detta görs regelbundet, förenat med en solnedgångsklausul som gör att riksintresseanspråket förfaller om så inte sker, eller om marken inte tas i anspråk inom en viss tid. Detta är rimligt mot bakgrund av det hinder inaktuella riksintressen annars utgör mot kommunernas förmåga att ta det planeringsansvar man har gentemot medborgarna. Det måste också vara möjligt att väga andra intressen – som bostadsbyggande – mot de värden som riksintressena ska skydda. Vidare finns skäl att förtydliga ansvarsfördelningen mellan statliga myndigheter, länsstyrelser och kommuner i arbetet med att se till så att riksintresseanspråken hålls aktuella.

Mark i behov av skydd

Områden med mycket stora naturvärden ska skyddas. De mest värdefulla naturområdena bör vara ett statligt ansvar. Men kommunerna bör själva ha det avgörande inflytandet över kommunalt instiftade naturreservat. Kommunerna bör i linje med detta ha ansvar för att förtydliga vilka värden som ska skyddas respektive utvecklas i sina översiktsplaner, så att man sedan har rådighet att utarbeta exempelvis detaljplaner för områden där det går att bygga, eller skötselplaner för de områden som ska skyddas. När ett naturreservat instiftats behövs regelverk som gör att skyddet av marken inte godtyckligt kan avlägsnas. Men det är inte rimligt att kommuner, likt i dag, kan instifta naturreservat de sedan inte kan påverka. Därför bör kommunerna i högre utsträckning kunna ändra gränser för, eller ompröva, kommunalt instiftade naturreservat.

Områden med värdefull åkermark måste också skyddas för att trygga livsmedelsförsörjningen. En noggrann avvägning behöver därför göras mellan behovet av bostäder och produktiv och efterfrågad jordbruksmark. Byggnation på åkermark kommer behöva ske även i framtiden, men Jordbruksverket med flera pekar i rapporter på att åkermarkens långsiktiga värden ofta får stå tillbaka mot mer kortsiktiga ekonomiska värden. Samtidigt hindras inte sällan småskalig nybyggnation som i grunden är viktig för landsbygdernas överlevnad. För att åkermarken ska bevaras måste skyddet av åkermarken stärkas. Det kan handla om att kraven på beslutsunderlag skärps och definitionen och motiveringen av vad som utgör ett väsentligt samhällsintresse måste tydliggöras. Därför bör regeringen tillsätta en utredning som ser över hur kommuner definierar väsentligt samhällsintresse, och vilka eventuella förändringar och förtydliganden som behöver göras för att tillämpningen ska fungera.

Marksnålt byggande

Redan bebyggd mark kan ofta användas för att skapa fler bostäder. Bland annat genom förtätning. De så kallade Attefallshusen – komplementbostäder och komplementbyggnader – har varit en välkommen möjlighet för exempelvis villaägare att bidra till ett utökat bostadsutbud. Att ge enskilda husägare möjligheten att utveckla sin egen tomt

genom uppförande av komplementbostadshus har flera fördelar. Vi välkomnar därför att större komplementbostadshus och komplementbyggnader nu kommer att kunna byggas. Det skapar möjligheter för fler att bli delaktiga i bostadsbyggandet, det ökar egenmakten för fastighetsägaren, och det ger tillskott av bostäder i form av småskalig förtätning. För att ytterligare öka möjligheterna att tillskapa nya bra bostäder genom småskalig förtätning menar vi att komplementbostadshusen, det vill säga de Attefallshus som är avsedda att bo i, tillåts uppgå till 40 kvadratmeter.

I samband med att de så kallade Attefallsreglerna infördes blev det även tillåtet att bygga takkupor med endast bygganmälan, däremot tas inte takfönster upp i regelverket. Följden har blivit att den som vill bygga ett takfönster, som påverkar takets utseende mindre än vad en takkupa gör, måste ansöka om bygglov. Denna inkonsekvens i regelverket måste enligt vår mening rättas till så att endast bygganmälan krävs också för takfönster.

Det småskaliga husägandet har i olika studier visat sig ha potential när det gäller att bidra till bostadsbyggandet. Här behöver planläggning och regelverk utformas för att underlätta snarare än försvåra. Och kommunala myndigheter behöver ta sitt ansvar för att se möjligheterna i denna utveckling.

Jämställd samhällsbyggnad

När bostadsområden planeras eller rustas upp är det viktigt att väga in frågor som rör jämställdhet. Det kan exempelvis handla om att skapa trygga stadsmiljöer, med god belysning och att ”mörka bakgator” undviks.

Vidare behöver man redan i planeringsstadiet se till så att hänsyn tas till de boendes behov av mobilitet. Det finns betydande risker med att göra ett bostadsområde beroende av endast ett transportslag, och detta är något som har tydliga jämställdhetsaspekter. Att planera för ett ökat användande av cykel som transportmedel är viktigt för att öka mobiliteten. Det behövs en allsidig planering av våra boendemiljöer som tar hänsyn till familjers behov av till exempel förskolor, fritidsaktiviteter, handel, grönområden med mera.

Behovet av nya bostäder innebär också att branschen har behov av att rekrytera personal för att över tid kunna bygga de bostäder som efterfrågas. Såväl inom byggutbildningar som inom branschen behövs ett aktivt jämställdhetsarbete. Jämställd representation i styrelser och bolagsledningar är betydelsefullt, och arbetet för att öka kvinnors representation behöver fortgå. Yrkes- och lärlingsutbildningar är viktiga för de små och medelstora företagen. För att svara på arbetsmarknadens efterfrågan på duktigt yrkesfolk måste yrkeshögskoleutbildningarna byggas ut ytterligare och gymnasiet yrkes- och lärlingsutbildningar utökas och breddas. Lärlingssystemet måste även kunna erbjudas vuxna, och den som redan har gymnasieexamen eller akademisk examen ska kunna byta karriär och bli lärling. Det offentliga bör föra en tät dialog med branschen i dessa frågor. Så kan fler hitta till byggbranschen, så kan kompetensbehovet tillfredsställas och mer jämställda arbetsplatser skapas. Det bör utredas på vilket sätt företag som driver ett aktivt värdegrundsarbete kan premieras.

Byggnad och bostäder i Sveriges landsbygder

När en överväldigande majoritet av landets kommuner anger att de har underskott på bostäder är det uppenbart att bostadsbrist är allt annat än en storstadsföreteelse. Också i Sveriges landsbygder liksom i medelstora städer och samhällen efterfrågas fler bostäder. Men i landsbygder och på mindre orter finns andra utmaningar än i storstadsregionerna där höga markpriser och byggkostnader täcks av stora värden på färdigställda bostäder. Låga bostadspriser utanför de större städerna gör det svårt att få lönsamhet i investeringar när fastighetsvärdet måste skrivas ner så fort huset är byggt.

Redovisningsreglerna för allmännyttiga bostadsbolag är omdiskuterade. Skälet är, som ovan beskrivits att bostadsbolag på svaga marknader ofta tvingas till stora nedskrivningar vid nyproduktion på grund av att byggkostnaderna överstiger marknadsvärdet. Det gör att det i många kommuner blir mycket svårt att bygga nya hyresbostäder, trots att efterfrågan finns. Till grund för detta ligger fördraget om Europeiska unionens funktionssätt som sätter tydliga gränser för offentligt stöd till företag. Den så kallade allbolagen hänvisar till EU-fördraget och sätter därmed gränser för vilka typer av stöd och i vilken omfattning sådana kan ges till bostadsbolag. Allbolagen innehåller däremot inga redovisningsregler utan dessa regleras i årsredovisningslagen. Centerpartiet har sedan många år drivit frågan om en översyn av regelverken i syfte att finna lösningar som underlättar bostadsbyggnad i hela landet utan att kollidera med EU:s statsstödsregler, och anser att en utredning bör tillsättas för att föreslå lämpliga förändringar i årsredovisningslagen.

Redovisningsreglerna är långt ifrån det enda hindret för landsbygdsutvecklingen. Behovet av att bygga bostäder i Sveriges landsbygder ställer krav på ytterligare åtgärder. Därför behöver bland annat de statliga kreditgarantierna riktas tydligare mot svaga marknader där det är särskilt svårt att på kort sikt få lönsamhet i nyproduktion av bostäder.

Redan i dag finns delar i regelverken för kreditgarantierna som är utformade för att stötta byggande på svaga marknader. För att ge kreditgarantierna större effekt bör justeringar göras som tydligare fokuserar stödet mot byggande i landsbygdskommuner. En orsak till att dagens kreditgarantier inte utnyttjas fullt ut är att kunskapen om dem är otillräcklig. Dessutom anses Boverket göra en allt för låg värdering, vilket urholkar värdet av garantierna sedan avgifterna betalats. Större hänsyn behöver därför tas till varierande fastighetsvärden. Mot bakgrund av detta behövs också mer information och rådgivning. Därtill bör slutsatserna i SOU 2017:18 beaktas.

Höga byggkostnader är ett stort hinder för nybyggnation i landsbygdskommuner. Under lång tid har en svag produktivitet utveckling på byggsidan medfört att byggkostnaderna ofta överskrider det faktiska fastighetsvärdet så snart den sista skruven är åtdragen i det nya huset. Detta trots att huset i sig behövs och efterfrågas. En orsak till detta är att hyressättningen länge varit utformad så att den lägger större vikt vid produktionskostnader än människors betalningsvilja. Det är därför nödvändigt att den utredning som lagt förslag om fri hyressättning i nyproduktion ligger till grund för en reform av hyressättningsystemet.

Möjligheterna att bygga bostadsrätter i landsbygderna behöver också ses över. Av naturliga skäl är det svårt att genomföra storskalig exploatering på landsbygden. Det innebär att bostadsrättsföreningar blir små och sårbara. I dag finns inte möjligheten att bilda gemensamma bostadsrättsföreningar på helt olika fastigheter, en sådan möjlighet bör utredas.

Det behövs också mer långtgående reformer av reglerna för byggandet i Sveriges landsbygder. Detta för att lägga grunden för lokal utveckling och tillväxt i hela landet. För att underlätta byggande och företagande i hela landet föreslår Centerpartiet att principen bör vara att bygglovskraven slopas utanför detaljplanelagt område, men att kommunerna ges möjlighet att avgöra var bygglov fortfarande ska krävas. På så sätt kan det kommunala självstyret stärkas över både byggpolitiken och den lokala utvecklingen. Samtidigt stärks äganderätten och den personliga friheten att bygga, renovera och bygga ut sin fastighet. Dessutom ger det fler möjligheter till ett ökat inflytande över sin egen mark. Vidare vill vi avskaffa kraven på bygglov för glampingtält, husvagnar, husbilar och villavagnar som står uppställda på campingplatser. Dagens krav leder inte minst till osäkerhet och ökad administration för dem som driver campingplatser.

Runtom i landet finns många hus som står öde. Detta är ett av många exempel på ett dåligt utnyttjande av befintligt bostadsbestånd. I många av dessa hus finns ett betydande renoveringsbehov. För att minska trösklarna för människor att ta sig an denna typ av hus och på så sätt bidra till att fler bostäder tas i bruk i Sveriges landsbygder vill vi utreda ett slopande av fastighetsavgiften de första fem åren för den som för permanentboende tar över en byggnad som inte använts under lång tid. Samtidigt finns också hus och byggnader som utgör en olägenhet och som behöver åtgärdas, något som i vissa fall kan vara mycket svårt. Förvisso finns det regler som möjliggör expropriation av fastigheter som vanvårdas men sådana processer är kostsamma – i synnerhet för små kommuner – och de tar lång tid att genomföra. Exempel finns där kommuner tvingas ta till knep för att till exempel få fastighetsägaren försatt i konkurs eller fastigheten utmätt så att kommunen kan köpa den. Frågan om tomma hus behöver alltså dels mötas med gynnsamma villkor för den som vill ta sig an en sådan, och dels genom en översyn av hur kommuner på ett rimligt sätt kan ges möjlighet att förvärva vanvårdade fastigheter utan att de grundläggande principerna kring äganderätten hotas.

I Sveriges landsbygder produceras mycket av den mat vi behöver. Det ställer särskilda krav på hur mark kan användas för bostadsbyggande i förhållande till livsmedelsproduktion. Värdefull jordbruksmark behöver skyddas från omfattande exploatering. Men samtidigt måste det vara möjligt att tillskapa enskilda tomter som kan bebyggas. På samma sätt behöver det finnas möjlighet att stycka av mindre befintliga jordbruksfastigheter som inte längre brukas för att möjliggöra att nya ägare kan bebo och bruka marken på nytt. Lagstiftningen på området bör vara utformad så att utveckling och livskraft inte allvarligt förhindras. Därför behövs en proportionalitet när det gäller bedömningen av bostadsbyggande i Sveriges landsbygder. Utöver detta är också avgiften för avstyckning av mark i vissa fall orimligt hög. Handlar det om stora produktiva arealer är dagens avgifter begripliga, men när det exempelvis handlar om att avstycka en tomt för byggande av en fristående bostad kan avstyckningsavgiften i det närmaste uppgå till 50 procent av fastighetens värde, efter att den bebyggt – allt beroende på var i landet man befinner sig. Också här bör proportionaliteten öka, exempelvis genom att undersöka möjligheten till en lägre avstyckningsavgift om den fastighet som bildas understiger ett visst värde.

Grönt samhällsbyggande

Teknikutvecklingen inom byggsektorn går i dag snabbt. Klimatfrågan är kanske det största skälet till denna utveckling. Medvetenheten i branschen är stor, men mycket arbete återstår för att ställa om hela byggsektorn och nå netto-noll-utsläpp.

För Centerpartiet är det en självklarhet att Sverige ska vara världsledande när det gäller klimatsmart byggande. Men Sverige behöver också vara i framkant när det gäller att planera hållbart. Med klimatförändringarna kommer våra hus och fastigheter att utsättas för nya prövningar. Större krav kommer att ställas på dagvattenhantering, energieffektivitet, hållbar mobilitet med mera. Ambitiösa klimatmål för Sverige som helhet behöver också avspeglats i bostadsbyggandet. Takytor bör betraktas som en strategisk resurs för energiproduktion, dagvattenhantering och ekosystemtjänster. Skäl finns också att införa krav på byggnaders klimatpåverkan som successivt minskar utsläppen från bostadsbyggandet, och styr mot målet om klimatneutralitet. Mot bakgrund av detta välkomnar vi det arbete med införande av klimatdeklarationer för byggande som initierats.

Införandet av klimatdeklarationer kommer sannolikt att leda till att trä blir ett mer eftertraktat byggmaterial. Men vid sidan av arbetet med klimatdeklarationerna behövs också fler insatser för att öka byggandet i trä. När klimatkrav och liknande regelverk utformas är det samtidigt viktigt med ett visst mått av teknikneutralitet. Allt kan inte byggas i trä, därför måste allt byggande, oavsett material, vara en del av den gröna omställning som hela samhället måste genomföra. Därför ska regler och styrmedel också bidra till att stimulera forskning och utveckling som leder till minskad klimatpåverkan. Byggtekniker och materialval bör göras utefter de förutsättningar som råder på platsen, och utifrån byggnaders användningsområde.

Mot bakgrund av ovanstående är det viktigt att tydliga krav ställs på kraftiga utsläppsminskningar och i förlängningen klimatneutralitet också när det gäller användandet av betong som byggmaterial. Detta kräver inte minst att forskning kring nya tekniker främjas.

Samtidigt som det råder osäkerhet kring tillståndet att bryta kalk som är en grundläggande beståndsdel i cement och betong, finns det en diskussion om hållbarhet och miljöpåverkan. Vi kan konstatera att Sverige under överskådlig tid kommer att ha ett behov av cement och att den ska motsvara högt ställda funktions- och miljökrav på den svenska marknaden. Det tjänar ingenting till att exportera miljöpåverkan så länge det finns en tillgång på kalk inom landet och en outnyttjad potential att välja alternativa material och återvinning. Därför behövs en långsiktig strategi för hur dessa frågor bör hanteras.

Också i befintligt bostadsbestånd är det viktigt att investeringar styr mot ökad hållbarhet och minskad klimatpåverkan. Detta kan också leda till bättre boendemiljöer. Stora energibesparingar kan till exempel uppnås genom modernare ventilation och val av belysning.

För Centerpartiet är det viktigt att beslut fattas nära de människor som berörs av dem. Den statliga nivån bör skapa förutsättningar genom kunskapsspridning, anpassa nationella regelverk och utveckla tekniska standarder, men decentralisera ansvar och befogenheter. Det handlar om att stärka den lokala miljö- och klimatkraften. I dag saknas till exempel en enhetlig definition av bilpooler vilket gör det svårt att lokalt fullt ut stödja denna utveckling. Trots att det genom bilpooler finns betydande möjligheter att tillföra en ny typ av mer klimatsmart mobilitet utan att behöva använda värdefull mark till parkeringsplatser snarare än bostäder. Kommuner som vill ska ha möjlighet att satsa på spjutspetsprojekt eller testa nya tekniker. Men det ska också vara möjligt att gå fram med lokala miljöregler inom ramen för grön samhällsplanering. Att exempelvis förbjuda biltvätt på gatan kan ha stor betydelse för att begränsa kemikalier i dagvatten.

Avfallet från byggnation, rivning och anläggning – metaller, glas, plast och trä – måste tas om hand bättre. Det finns en omfattande handel med begagnat byggmaterial och olika komponenter, allt från fönster och dörrar till toalettstolar och handfat. Återvunnet byggmaterial som inte anses hålla en hög kvalitet bör inte återanvändas. Men kunskapsuppbyggnaden när det gäller återbruk och återvinning av byggmaterial behöver öka. Det behöver också utvecklas byggmetoder och konstruktioner som underlättar återvinning.

I delar av landet är radon ett problem när det gäller att skapa hälsosamma boendemiljöer. Det är positivt att bidraget för radonsanering återinförts. Men det är också viktigt att radonhalter kontrolleras i samband med renoveringar, i synnerhet i områden med mycket radon. Detta skulle exempelvis kunna ske i samband med obligatorisk ventilationskontroll (OVK).

Biologisk mångfald och ekologisk kompensation

Förlusten av ekosystemtjänster och minskande biologisk mångfald är ett betydande problem, särskilt i samband med ny exploatering när våra städer växer och ny mark tas i anspråk. Centerpartiet ser ett växande behov av ett system för att mäta och säkerställa att biologisk mångfald bevaras och även ökas vid ny exploatering, samt att byggplaner åtföljs av en åtgärdsplan för biologisk mångfald innan de kan godkännas. Ett sådant system kan och bör tillämpas på såväl infrastruktursatsningar som andra större former av exploatering.

Det är Centerpartiets mening att hotet mot den biologiska mångfalden globalt sett är akut och omfattande, och att det krävs nya perspektiv och verktyg för att bromsa och vända den negativa utvecklingen vi sett de senaste årtiondena. En stor mängd ekosystem och arter kan bevaras genom formella skyddsformer såsom naturreservat men samtidigt är det viktigt att ha i åtanke att våra storstäder och tätorter expanderar och har ett behov av att ianspråkta ny mark. Denna expansion, oavsett om det rör järnvägar, gruvor eller nya bostadskvarter, kan inte alltid matchas av att motsvarande yta sätts av för formellt skydd någon annanstans. Istället krävs det att livskraftiga ekosystem och en rik biologisk mångfald ges förutsättningar att existera och frodas parallellt med att samhället växer. Det gynnar både miljön och människors hälsa och välbefinnande.

Detta är långt ifrån någon omöjlighet. Redan idag finns innovativa lösningar inom statsbyggnad som främjar fler gröna tak och väggar, insatser för att stärka pollinatörers förutsättningar i och kring städer, samt åtgärder för att restaurera och återställa degraderade naturområden. Många insatser utförs av offentliga aktörer men bidragen från civilsamhället och näringslivet är på framväxt. Centerpartiet anser att detta är en positiv utveckling och vill särskilt se att kopplingen mellan näringslivet och biodiversitetsfrågan stärks och blir naturlig, precis som den blivit i frågan om klimatutsläppen. Ett nationellt kreditsystem för åtgärder som stärker den biologiska mångfalden, likt EU:s system för handel med utsläppsrätter, är en möjlig och lovande väg framåt.

För ett antal år sedan presenterades betänkandet av Utredningen om ekologisk kompensation (2017: 34) som föreslog åtgärder för att motverka nettoförluster av biologisk mångfald vid ny markexploatering. Även om grundansatsen var positiv så saknade den föreslagna modellen tillräckligt med flexibilitet och utrymme för innovation för att kunna inkludera privatsektorn i betydelsefull utsträckning. Centerpartiet anser att det behövs en ny och kortare utredning som tar avstamp i den tidigare. En sådan utredning bör utforma ett system som i högre utsträckning inkluderar näringslivet utöver offent-

liga aktörer samt klargör den viktiga gränsdragningsfrågan om vilka nivåer av exploatering som ska åtföljas av obligatoriska kompensationsåtgärder och vad för slags åtgärder det kan röra sig om. Det bör noteras att ett sådan utredning, eller ett framtida system för ekologisk kompensation, inte ska uppfinna hjulet igen utan utgå ifrån redan antagna och etablerade definitioner och verktyg. Exempelvis bör mätmetoder för graden av biologisk mångfald vara samstämmig med metoder och verktyg i övriga relevanta lagstiftningar och pågående processer.

Åtgärder för att stärka den biologiska mångfalden behöver även integreras tydligare i stadsplaneringen. Det ska vara en självklarhet att ytor som det offentliga förfogar över brukas och används på ett sätt som gynnar den biologiska mångfalden. Många infrastrukturmiljöer, såsom vägkanter, banvallar, stationsområden, trädskrymszoner, bangårdar och flygplatser har stor potential att utgöra attraktiva miljöer och spridningsvägar för exempelvis pollinatörer.

En hållbar VA-infrastruktur

Fungerande infrastruktur för vatten och avlopp är avgörande för trygga och välfungerande boendemiljöer. Stora delar av de svenska VA-näten anlades på 1950- och 60-talen och renoveringsbehoven växer allt mer. Finansieringen genom den kommunala vattentaxan har till stor del utformats för att sköta löpande drift vilket gjort att nödvändiga investeringar skjutits på framtiden. Branschorganisationen Svenskt Vatten beräknar att vi i dag har investeringsutgifter i VA-infrastrukturen på cirka 16 miljarder kronor årligen. För att täcka samtliga identifierade framtida investeringsbehov så behöver den summan öka till cirka 23 miljarder kronor. Det motsvarar en nivå som ligger nästan 40 procent över dagens nivå under perioden 2020–2040.

I dagsläget får en kommun inte ta ut en högre vattentaxa än vad som behövs för att täcka löpande underhåll – de följer en självkostnadsprincip vilket i sin tur regleras i vattentjänstlagen. Sverige har historiskt haft förhållandevis låga VA-taxor då investeringstakten varit låg och att de tidiga investeringarna skrevs av snabbare än de förbrukades. Skulle detta vara det enda sätt som vi möter framtidens investeringsbehov så krävs det att taxorna fördubblas under en tjugoårsperiod. Även om det vore teoretiskt möjligt så skulle det slå oproportionerligt hårt mot glesbefolkade kommuner på landsbygden. Stora avstånd och en liten befolkning innebär färre invånare som måste betala för en större kollektiv nytta. Räknat på meter ledning per invånare kan det i vissa glesbygdskommuner röra sig om 30 gånger större ledningslängd än i storstäderna. Räknat i pengar kan det skilja nästan 10 000 kronor per år för en normalvilla i storstadskommunerna med allra lägsta taxa och de på glesbygden med högsta taxa. Centerpartiet vill utreda möjligheten att ändra vattentjänstlagen så att kommuner ska kunna ta ut en högre VA-taxa än vad självkostnadsprincipen tillåter. En förändring skulle osannolikt lösa samtliga finansieringsunderskott i landets alla kommuner men det är ett av flera nödvändiga verktyg som måste göras tillgängligt för Sveriges VA-huvudmän.

Finansiering

Det finns också anledning till att se över möjligheten att tillåta extern finansiering av VA-infrastrukturen för att råda bot på bristen på investeringskapital. I grunden handlar det om att VA-taxorna inte kan höjas oändligt mycket, särskilt i de kommuner som redan betalar mest av alla. Kommuner ska inte öka sin skuldsättning genom ökad

upplåning. Statliga medel ska användas restriktivt och där de gör mest nytta. Möjligheten att få in privat kapital skulle kunna vara ett mycket viktigt komplement till offentliga medel och höjda taxor. Det finns ett växande tryck från såväl privat sektor som pensionskapitalet att kunna investera i VA-infrastrukturen då det erbjuder en lång, säker och trygg avkastning. Dock har de kommuner som har försökt vända sig till externa investerare fått avslag i förvaltningsrätten, vilket indikerar en brist i nuvarande vattenlagstiftning. Synen på offentlig-privat samverkan (OPS) i Sverige, särskilt när det gäller grundläggande infrastruktur som VA-näten, är snäv och det finns inslag av misstro mot denna samverkansform från politikens och myndigheternas sida. Centerpartiet vill därför se en särskild utredning som undersöker befintliga hinder i vattentjänstlagen mot att ta in externt kapital samt lämnar förslag på hur detta kan möjliggöras. Utredningen bör även undersöka och tydliggöra kriterier för vilka slags investerare som kan komma ifråga, till exempel kan det finnas anledning att begränsa mängden kapital från tredje land utanför EU.

Snål teknik

Även på hushållsnivå kan relativt enkla åtgärder vidtas som bidrar till en mer effektiv vattenförbrukning. Centerpartiet vill att det sätts högre krav på standarder vid utformningen av produkter redan i tillverkningsfasen. Genom nationella riktlinjer och EU:s ekodesigndirektiv vill vi se krav på att bland annat toaletter, duschar och blandare ska vara vattensnåla. Toaletter som är snålpolande eller använder gråvatten (det vill säga från bad, disk och tvätt) är redan vanligt förekommande och studier gör gällande att vattenförbrukningen i ett hushåll kan minska med upp till 50 procent med rätt typ av åtgärder. En bonus i sammanhanget är att en stor del av besparingen sker på varmvatten, vars uppvärmning påverkar effektsituationen i elsystemet negativt. Det finns alltså dubbla anledningar till att fasa ut de sämsta produkterna. Vi ser därför ett behov av att uppdatera rådande byggnormer så att detta blir standard, och menar också att det är rimligt att konsumenterna betalar för sin förbrukning av vatten i högre utsträckning än idag. Ett sätt att synliggöra vattenförbrukningen är att i större grad mäta varje hushålls förbrukning liksom elförbrukning mäts idag. På många platser sker detta redan och Centerpartiet välkomnar det. Samtidigt kan det vara tekniskt komplicerat eller orimligt dyrt att installera individuell mätning i redan befintliga byggnader. Därför vill vi att individuell mätning ska vara ett krav vid större renoveringar samt vid nybyggnation för de som utnyttjar allmänna vattentjänster. Det är också av betydelse att det offentliga föregår med gott exempel och själva främjar vattensnål teknik vid renoveringar av sina fastigheter samt i högsta möjliga mån premierar sådan teknik där lämpligt inom offentlig upphandling.

VA i samverkan

Att en stor andel småkommuner driver VA i helt egen regi är en suboptimal ansvarsfördelning som i förlängningen minskar möjligheterna att rekrytera tillräckligt med kunskap och kompetent personal. För kommuner som redan är hårt ekonomiskt belastade av olika anledningar är det sällan kortsiktigt rationellt att lägga avsevärda resurser på den lokala VA-organisationen och dess långsiktiga behov.

På senare år har det dock skett en förändring mot att två eller flera små glesbefolkade kommuner har gått samman kring en gemensam VA-organisation som spänner över kommungränserna. Studier har visat att detta är ett mycket effektivt sätt att samfinansiera

insatser för kapacitetsuppbyggnad, rekrytera kompetent personal och främja innovation. Det innebär en viss kostnadsökning på kort sikt men på längre sikt möjliggör det både planering och genomförande av fler investeringsprojekt och uppgraderingar av den befintliga infrastrukturen. Denna trend är positiv men det går för långsamt och har hittills skett på frivillig grund. Centerpartiet vill därför se att ett särskilt utredningsuppdrag ges till berörda myndigheter på nationell nivå för att undersöka olika lösningar och incitamentsstrukturer som gör det mer lönsamt, kostnadseffektivt och eftersträvansvärt att samverka kring VA över kommungränser.

En ofta påtalad källa till övergödning är enskilda och gamla avlopp, inte minst i kust- och sjönära områden. Det är viktigt att näringsläckaget från dessa minskar men i dagsläget menar Centerpartiet att styrmedlen inte är optimalt utformade för syftet, då de leder till orimligt dyra och höga krav på enskilda fastighetsägare. I stället för tvångsanslutningar till det kommunala VA-systemet som har varit det dominerande tillvägagångssättet så förespråkar Centerpartiet mer kostnadseffektiva och flexibla åtgärder där miljönnyttan är det vägledande kriteriet. En tänkbar lösning är att uppmuntra till samfälligheter där flera fastighetsägare går ihop om en lokalt utformad kollektiv lösning. Vattenlagstiftningen måste förändras i denna riktning så att hänsyn tas till lokala omständigheter och förutsättningar som gynnar både närmiljön och den enskilde fastighetsägaren. Vi ser också ett allvarligt problem i att väldigt höga och plötsliga miljöskattavgifter åläggs enskilda medborgare, som också möts av en stelbent och orimligt strikt myndighetsaktivism. Mer flexibla insatser måste till där fokus ligger på att åtgärda de allra äldsta och sämst fungerande avloppen.

Buller

Hälsoeffekterna av höga bullernivåer är väl belagda. Och det är viktigt att begränsa buller i miljöer där människor ska bo och vistas. Samtidigt behöver regler och krav vara proportionerliga och anpassade till de tekniska möjligheter som finns när det gäller att minska bullret, exempelvis genom olika byggtekniker eller andra åtgärder i närmiljön.

Ett exempel på behovet av proportionalitet i bullerfrågor är de rättsfall där grannar till idrottsplatser klagat över ljud från träningar och liknande. I de aktuella fallen har ofta idrottsanläggningen funnits på platsen under mycket lång tid, och att idrottsverksamhet för barn och unga bedrivs där har varit väl känt för dem som flyttat till området. Det borde enligt vår mening vara så att tillkommande fastighetsägare inte har talerätt när det gäller buller som följer av den användning platsen haft sedan tidigare. Ljud som härrör från barns lek och idrottsutövande bör heller inte likställas med industribuller, även om det vid en mätning kan komma att överstiga de decibelvärden som gäller för nybyggnation av bostäder. En grön och hållbar samhällsbyggnad behöver inkludera fritidsaktiviteter och idrott för barn, inte omöjliggöra detta.

Hur buller mäts vid våra bostäder är också en fråga som länge diskuterats. Centerpartiet menar att det finns skäl att se över och modernisera samtliga regler som rör buller. Bland annat genom att mäta och värdera bullernivåer inomhus än på/vid fasad, men också för att stimulera användning och utveckling av nya tekniska lösningar. Teknikutvecklingen har tagit stora steg, och det är i dag möjligt att skapa tysta inomhusmiljöer också i bullerutsatta områden. Nyproducerade bostäder förväntas klara luftväxlingen och erbjuda ett gott inomhusklimat utan att fönster ska behöva hållas öppna. Därför bör det också erbjudas större möjligheter att bygga bostäder där fönstren inte går att öppna, tekniker för att erbjuda goda boendemiljöer utan öppningsbara fönster finns redan och

bör användas där så är lämpligt. Bakgrunden till att vi ser detta som nödvändigt är att behovet av fler bostäder och effektivt markutnyttjande är mycket stort. Och i flera fall är inte gamla regelverk längre rimliga om vi vill bygga täta, attraktiva städer med god tillgång till kollektivtrafik och levande stadsmiljöer.

Utomhusmiljöer såsom skolgårdar är per definition inte lika skyddade som våra bostäder. Det är därför viktigt att ta ett betydande ansvar när nya planer tas fram och att aktivt arbeta för minskat buller. Men lika viktigt som att kartlägga bullret på den plats där en skola planeras är att utvärdera vilka möjligheter som finns att begränsa bullret i samband med byggnation. Detta för att inte omöjliggöra exploatering där sådan kan göras på ett bra sätt även om miljön i grunden är bullerutsatt. Den nationella samordning i bullerfrågor som i dag bedrivs av ansvariga myndigheter är därför viktig och bör utvecklas. Samtidigt har kommunerna ett viktigt ansvar att ta i samband med planeringen. Såväl nationellt som lokalt finns behov av att utveckla arbetet med bullerfrågor. Detta för att kunna sprida goda exempel och ge stöd i dessa komplicerade frågor också till små kommuner som inte alltid har full kapacitet att på egen hand utveckla lösningar. Parallellt med detta är det viktigt att främja forskning i syfte att stärka arbetet med miljö kvalitetsnormen för buller.

Ett differentierat strandskydd

För Centerpartiet är det en självklarhet att hela Sverige ska kunna växa och utvecklas. Idag ser vi dock hur ett stelbent strandskydd sätter käppar i hjulen för människor som vill bygga sitt hus nära ett vattendrag, landsbygdsföretag som vill utveckla sin verksamhet och kommuner som vill stärka sin attraktivitet. Allt sedan strandskyddslagstiftningen infördes för första gången på 1950-talet har den på olika sätt medfört begränsningar i hur man kan utveckla sin mark och sina fastigheter. De gånger lagstiftningen har setts över och utvecklats har den snarare lett till ytterligare begränsningar och en mer restriktiv tillämpning. Även om strandskyddet råder i hela Sverige så är det allt som oftast landsbygdens utveckling som har fått stå tillbaka. Det har setts som ett hot och inte som en möjlighet för att göra det mer attraktivt att leva och bo i landet.

I slutet på förra året presenterades förslagen i Utredningen om ett reformerat och differentierat strandskydd (SOU 2020: 78), en fråga som Centerpartiet har drivit på för under lång tid. Vi ser positivt på många av utredningens förslag och ser dessa som viktiga steg på vägen mot bättre förutsättningar att kunna leva och verka i hela landet. De förslag som lades fram i betänkandet innebär i sin helhet de mest långtgående lättnaderna i regelverket sedan strandskyddet infördes på 1950-talet. Vi vill se dessa förslag förverkligade. I grund och botten handlar det om att reformera strandskyddslagstiftningen så att den återspeglar att Sverige ser väldigt olika ut i olika landsdelar. Tillgången till sjöar och stränder samt befolkningstäthet och exploateringstryck varierar stort runtom i landet och vi vill därför se en differentierad lagstiftning. I vissa kommuner i exempelvis norra Sverige finns det fler sjöar än invånare men ändå har det varit näst intill omöjligt för någon att utveckla marken nära dessa sjöar. Ett helt grundläggande syfte vi vill se med reformen är att det ska bli lättare att få bygga strandnära och på så vis skapa bättre förutsättningar för bostäder, besöksnäringen och olika gröna näringsverksamheter. Det kommer skapa nya jobb och tillväxt och stärka möjligheten att förverkliga sina drömmar oavsett var man bor i Sverige. Det är en av grundpelarna i vårt parti.

Vi vill se att strandskyddet upphävs vid små sjöar med en vattenyta som uppgår till en hektar eller mindre samt mindre vattendrag som är två meter eller smalare. Vi vill också att det inte ska finnas något strandskydd vid anlagda vatten som har tillkommit efter 1975 samt nya anlagda vatten som uppkommer efter att nya strandskyddsregler träder ikraft. Dessa innefattar en stor andel konstgjorda sjöar, dammar och våtmarker. Detta kan betraktas som några av utredningens viktigaste förslag och de som vi menar kommer göra störst skillnad i praktiken. Historiskt har nuvarande strandskyddsregler utgjort ett hinder för näringsverksamheter som vill bygga och utveckla i områden där det kan finnas just ett litet vattendrag, en mindre sjö eller en anlagd våtmark. Många lantbrukare och markägare har tidigare dragit sig för att anlägga en våtmark på grund av oron att det begränsar deras möjligheter att utveckla sin verksamhet eller att bygga ut sitt hus. Vi vill att det blir betydligt enklare att kunna bidra till en ökad lokal artrikedom samt till att förebygga övergödning. Vi vill att avskaffandet av strandskyddet i ovan nämnda typer av områden generellt ska gälla både i högt och lågt exploaterade områden och kommuner.

Givet hur exploateringen av stränderna, befolkningstätheten och exploateringstrycket skiljer sig åt både mellan och inom länen och kommunerna finns det starka och motiverade skäl att beslut om strandskyddsdispenser ska tas så lokalt som möjligt. Nuvarande bestämmelser om LIS-områden (landsbygdsutveckling i strandnära läge) menar vi bör tas bort då de bedömts vara ineffektiva och bristfälliga i att ge dispenser där så är motiverat samt att upprätthålla ett fungerande strandskydd där sådana behov föreligger. Vi vill att dessa automatiskt ersätts med det nya begreppet landsbygdsområden. Centerpartiet anser att makten och inflytandet över strandskyddet behöver ligga närmare människors vardag, närmare bestämt i kommunerna. Vi är övertygade om att det är möjligt att skapa en positiv utveckling i hela landet samtidigt som känsliga stränder skyddas och goda livsvillkor för djur och växter bevaras.

Vi vill därför se att kommunerna får möjligheten att peka ut landsbygdsområden i sina översiktsplaner och i dessa kunna tillämpa tre nya och generösa skäl för dispens. Detta kan också stimulera ökat lokalt medborgerligt engagemang i de här frågorna. Dessa områden bör kunna vara hur stora som helst men ska ha god tillgång till obebyggd mark, inte ha stor efterfrågan på sig för bebyggelse och inte vara av särskild betydelse för något av strandskyddets syften, som att bevara skyddsvärda miljöer. Vi anser att det är viktigt att det tydliggörs att det måste vara den enskilda platsens förutsättningar som avgör om ett område är lämpligt som landsbygdsområde. Det bör heller inte finnas någon begränsning i hur många landsbygdsområden som kan pekas ut i en kommun. Vi anser att länsstyrelserna, efter ansökan från en eller flera kommuner, helt eller delvis ska kunna upphäva strandskyddet inom ett utpekat landsbygdsområde och inte heller ha möjligheten att ändra eller återkalla tidigare förordningar och beslut om strandskyddets omfattning. Därutöver behövs ytterligare förtydliganden kring vad som ska gälla för redan ianspråktagen mark samt hur strandskyddet ska kunna upphävas när kommuners detaljplaner ändras. Samtidigt anser vi att det är viktigt att de tre kriterierna för landsbygdsområden som föreslogs i utredningen definieras och preciseras tydligare i syfte att undanröja osäkerhet och öka förutsägbarheten. Därtill är det av stor vikt att de särskilda skälen för dispens att upphäva strandskyddet i ett landsbygdsområde breddas och utökas, i syfte att skapa möjligheter för boende och näringsverksamheter att till exempel bygga enstaka hus eller tillhörande komplementbyggnader.

I takt med klimatförändringarna så kommer behovet av klimatanpassningsåtgärder också att öka i syfte att skydda befintlig bebyggelse. Många av dessa åtgärder kommer

behöva ske i strand- och kustnära lägen, för att exempelvis förebygga konsekvenserna av stigande havsnivåer. Därför anser vi att det ska bli enklare att vidta klimatanpassningsåtgärder längs stränderna och menar att det finns behov av att tydliggöra när dispens för detta kan ges.

I utredningen om ett differentierat strandskydd föreslogs det att en ny utredning bör tillsättas som undersöker de olika undantagen för de areella näringarna i strandskyddslagstiftningen. De areella näringarna har genomgått stora förändringar under den tid som nuvarande strandskyddsbestämmelser har funnits och vi anser att lagstiftningen inte matchar dagens verklighet på landsbygden. Många näringsidkare bedriver idag samtidigt ett flertal olika typer av verksamheter, något som ofta är en nödvändighet för en levande och hållbar landsbygd. Som belysande exempel kan konstateras att ostronskörd har klassats som en areell näring och därför har en enkel brygga och en förrådsbod som behövs för ostronverksamheten undantagits från strandskyddsreglerna. Däremot har musselodling jämförts med fiskodling och därför krävt dispens och en omfattande tillståndprocess för den enskilde näringsidkaren. Att samtidsanpassa och modernisera regelverket kring de areella näringarna bör därför vara prioriterat.

För att en reformerad strandskyddslagstiftning och dess tillämpning ska upplevas som legitim och rättssäker av de som berörs utav den så är det av betydelse att skapa förutsättningar för mer samt mer effektiv tillsyn från myndigheternas sida. En tänkbar lösning är att ge till exempel Naturvårdsverket förstärkta resurser för bland annat tillsynsvägledning och utbildningsinsatser. Dock är det viktigt att mer och effektivare tillsyn syftar till att hjälpa medborgare och kommuner i sin planering framåt och att det inte leder till en jakt på byggen på landsbygden som inte klassas som ett nytt landsbygdssområde. I syfte att stärka legitimiteten och rättssäkerheten bör alla uppgifter och bestämmelser om strandskyddets omfattning digitaliseras, något som inte är fallet idag. Vi vill se att länsstyrelserna får i uppdrag att inom två år genomföra en digitalisering av detta inom sina respektive län. Därutöver ser vi ett behov av att en framtida, reformerad strandskyddslagstiftning ses över och utvärderas. Vi anser att en kontrollstation bör införas fem år efter att ett nytt regelverk trätt ikraft i syfte att undersöka om de nya reglerna levt upp till intentionerna med reformen. Dock anser vi det viktigt att kontrollstationen inte utförs av en myndighet utan att det sker i form av en oberoende utvärdering, likt den tidigare strandskyddsdelegationen.

Slutligen anser Centerpartiet att strandskyddet i vissa fall kan behöva stärkas och skärpas i ett område om särskilda skäl föreligger. Den grundläggande tanken med ett strandskydd är att värna och skydda naturområden av särskild betydelse för växt- och djurlivet samt den allemansrättsliga tillgången till stränder. I områden som redan har en väldigt hög exploateringsgrad och där efterfrågan på mark för bebyggelse är väldigt hög, till exempel i vissa storstadsregioner, kan det vara motiverat att överväga skärpningar i regelverket. Samtidigt bör det hållas i beaktande att även inom högt exploaterade kommuner med stor befolkning så finns det områden som lämpar sig för dispens från strandskyddsreglerna. Vi vill att lokala näringsverksamheter och bostadsbyggande ska kunna ske parallellt med att ekologiskt värdefulla miljöer fortsätter att skyddas inom en och samma kommun. Därför är det särskilt viktigt att det är lokalpolitiska bedömningar i kommunen som ligger till grund för beslut om strandskydd, både vad gäller lättnader och skärpningar. Vi ser därför positivt på utredningens förslag om att kunna stärka strandskyddet när så är motiverat i enstaka fall.

Ola Johansson (C)

Lars Thomsson (C)

Daniel Bäckström (C)

Ulrika Heie (C)

Mikael Larsson (C)

Kristina Yngwe (C)

Rickard Nordin (C)

Magnus Ek (C)

Peter Helander (C)

Anne-Li Sjölund (C)

Anders Åkesson (C)